

*Prof. Gerard Francisco Timoner, Magister Generalis OP,
a Szent Domonkos Rend rendi mestere,
a Nemzetközi Teológiai Bizottság tagja*

AZ EUCHARISZTIA ÉS A SZINODALITÁS AZ EGYHÁZBAN

Bevezetés

„Egy szinodális egyházért: kommunió, részvétel és küldetés” a témája a XVI. Püspöki Szinódus Rendes Teljes Ülésének. E közelgő szinódus témája meglehetősen egyedülálló, mivel ez szinódus a szinódusról, és annak folyamatáról, ami valóban a részvételen alapszik, hiszen sokan vesznek majd részt rajta az egyházmegyei szinttől egészen az egyetemes egyház szintjéig, két éven keresztül 2021 októberétől 2023 októberéig. Ferenc pápa mély meggyőződése, hogy „Isten a szinodalitásnak pontosan ezt az útját várja el az Egyháztól a harmadik évezredben” és amit „az Úr kér tőlünk, az bizonyos értelemben jelen van már magában a »szinódus« szóban”.¹

Emlékeztetünk arra, hogy a szinódus, különösen a püspöki szinódus célja a kommunió mélyítése és megerősítése az Egyházban.² Világosan felismerhető, hogy milyen fontos az eucharisztikus spiritualitás a szinodális Egyház számára, mert az Eucharisztia kegyelme (*res tantum*) a közösség Istennel és egymással.³ Így azt mondhatjuk, hogy az Egyház szinodális volta rendesen az Eucharishtiában valósul meg és fejeződik ki, ami „a keresztény élet forrása és csúcsa”.⁴ Ezt az egyszerű összefüggést tárjuk fel ebben az előadásban.

1. Szinodalitás: „Együtt haladás” a közösség felé

A szinodalitás az Egyház *modus vivendi*-je és *modus operandi*-ja (létmódja és működési módja).⁵ Így tudja felismerni, hogy mi a jó az Egyház

számára időbeli és térbeli zárandokútján, amelyet a történelmen és a kultúrákon keresztül tesz. A *szinodalitás* a zárandokegyház jellemzője, amely közösségben halad az Atya felé, hűségben Krisztus felé a Szentlélek vezetésével. Antiochiai Szent Ignác az efezusi közösséghez írt levelében azt mondja, hogy az Egyház tagjai útítársak (*σύνδοχοι*), keresztségük méltóságánál és Krisztussal való barátságuknál fogva.⁶ Ezen a ponton érdemes különbséget tenni az alábbiak között:

- a) „szinodális szellem” (a szeretetben való [affektív] szinodalitás), azaz egy átfogó ethosz, amely mindenkor élettel tölti meg az Egyház közösségét; amely egyszerűen, de mélyen jelenik meg az eucharisztikus gyülekezetben;
- b) „szinodális pillanatok”, szinodális események (valóságos [effektív] szinodalitás), vagy az ilyen szellem konkrét megnyilvánulásai, amikor egy egyházi közösséget (plébánia, szerzetesi közösség, helyi vagy egyetemes Egyház) összehív egy legitim tekintély (plébános, elöljáró, püspök, pápa) azért, hogy döntsenek egy vitás kérdésben (pl. egy eretnekségről a korai évszázadokban; vagy együtt ismerjék fel, hogy mi szolgálja a közösség javát – pl. megújulás; és a legitim tekintélyét – plébánosét, elöljáróét, püspökét, pápáét), a közösség java érdekében. Az ilyen összejövétel célja a közösség megerősítése.⁷ Szinodális pillanatok a káptalanok, a plébániai pasztorális tanács, az egyházmegyei zsinat, a püspöki szinódus, az egyetemes zsinat stb. És ha komolyan vesszük a család fogalmunkat, ami *ecclesia domestica* (családegyház), akkor a családi találkozók és összejövetelek is alapvetően „szinodális pillanatok”.

2. Egyházas megítélés és döntés

„Úgy tetszett a Szentléleknek és nekünk...”⁸ (ApCsel 15,28). Ez egy emlékeztető pillanat az Egyház történetében. A megosztottsággal szembenézve az Egyház példa nélküli módon dönt. Jakab, a jeruzsálemi közösség vezetője mondta ki ezt a bátor döntést, amely a születő Egyház nehéz közösségi megítélésének első eredménye, Péterrel és az apostolokkal együtt a Szentlélek vezetésével.

E kulcsfontosságú pillanat előtt az apostolok Péter vezetésével sorsot vetettek, hogy ki vegye át az Iskarióti Júdás helyét. A kiválasztás kritériuma világos volt számukra: „*Kell tehát, hogy azok közül, akik mindig velünk tartottak, amikor a mi Urunk, Jézus közöttünk járt-kelt, kezdve János keresztségétől egészen mennybevétele napjáig, valaki velünk együtt tanúskodjék feltámadásáról*” (ApCsel 1,21–22). Imádkoztak vezetésért, de amikor elérkezett az idő, hogy válasszanak József és Mátyás között, akkor sorsoláshoz folyamodtak. Így a döntés nem a közösségi megítélés belső folyamatának eredménye volt, hanem Isten akaratának egy személytelen és külső azonosítása, ami hasonlít az Ószövetségben alkalmazotthoz: „*(Áron) Vessen sorsot a két bakra, az egyik sorsot az Úrnak szánva, a másikat Azazelnek*” (Lev 16,8).⁹ Isten transzcendens és láthatatlan marad, akinek az akarata egy élettelen tárgyon keresztül nyilvánul meg, elhatárolva az emberi befolyástól vagy az ítélkezési hibától.

A Prédikálók Rendje (domonkosok) generálisaként mennyire vágyom arra, hogy mentesüljek a nehéz döntésektől; bárcsak a konstitúciónk lehetővé tenné a „sorsvetést”, mint legitim döntéshozási módot! Mátyás kiválasztása az utolsó sorsvetés, amelyről az Újszövetségben olvasunk. Pünkösöd után a döntéshozás radikálisan megváltozott a Szentlélek jelenlétének köszönhetően, aki „aktív szerepet” vállal az Egyház történetében. Ezért az Apostolok Cselekedeteit sok bibliatudós a „Szentlélek cselekedeteinek” nevezi. A jeruzsálemi zsinaton Jakab, a jeruzsálemi közösség vezetője így foglalt állást: „*Úgy tetszett a Szentléleknek és nekünk, hogy ne rakjunk rátok több terhet a szükségesnél*” (ApCsel 15,28). Fontos döntés nem születik többé Isten akaratának külső megjövendölése által, hanem intenzív közösségi párbeszéd és türelmes megítélés segítségével a Szentlélek vezetésével határozzák meg, hogy mi szolgálja igazán a közösség javát. Mert „*az Igazság Lelke, ő majd elvezet benneteket a teljes igazságra*” (Jn 16,13), most „*az Isten Lelke lakik bennetek*” (1Kor 3,16). Pünkösöd után a döntéshozás „apostoli módja” az Úr jelenlétében a közösségi megítélés. A döntésről levélben tájékoztatják a közösségeket, majd küldötteket választanak ki és küldenek el a levél kíséretében a közösségekhez. Ez a közösségi döntés meghozatalának és végrehajtásának teljes folyamata (ApCsel 15,22–32).

Hadd említsem meg itt, hogy Ferenc pápa a Prédikálók Rendjének írt *Praedicator Gratiae* (2021. május 24.) című levelében kijelentette, hogy:

„a szinodális eljárás képessé tette a Rendet arra, hogy életét és misszióját adaptálja a változó történelmi körülményekhez, miközben megtartotta a testvéri közösséget”. Ez a szinodális struktúra úgy valósul meg, hogy a vezetés mindenkit bevon a megítélésbe és a döntéshozatalba, szerepeiknek és hatalmi szintjüknek megfelelően, a minden szinten megvalósuló káptalani rendszeren keresztül.

3. *Eucharisztikus spiritualitás és szinodalitás*

Az Emmauszba tartó tanítványok története olyan elemeket jelenít meg, amelyek segíthetnek, hogy növekedjünk az Egyház szinodális életében. A két tanítvány együtt ment (*synodoi*), éppen úgy, mint azok, akiket Jézus elküldött, hogy prédikáljanak Isten országáról. Ők azonban eljöttek Jeruzsálemből, az apostolok közösségéből, mert elvesztették a reményt: „*Azt reméltük pedig, hogy ő meg fogja váltani Izraelt*” (Lk 24,21). Majd Jézus velük ment, magyarázta az Írásokat, és megtörte a kenyeret. Az Ige hallgatása felnyitotta a szemüket, a kenyértörés helyreállította a reményüket.

Az Egyház, a megkereszteltek közössége valóságossá és jelenvalóvá teszi saját szinodális természetét az Eucharisztia ünneplésében, ami az Istennel és egymással való közösségének ünneplése. Az Eucharisztia valóságos étel, *via te cum*, táplálék Isten zarándok népe, az eucharisztikus gyülekezet számára, amely a hit mélyebb megértésére és Isten nagyobb szeretetére vágyik. „*Amikor az Egyház az Eucharisziát ünnepli, a hívek bizonyos módon megélhetik a két tanítvány tapasztalatát úton Emmausz felé: »Ekkor megnyílt a szemük s felismerték«*” (Lk 24,31).¹⁰ Ezért azt mondhatjuk, hogy az Egyház szinodális természete rendszeren az Eucharisziában valósul meg és fejeződik ki, „*a keresztény élet forrásában és csúcsában*”.¹¹

Az eucharisztikus gyülekezet (*szünakszisz*) a szinodális élet legalapvetőbb, és ennél fogva legegységesebb kifejezése és megvalósulása. Ebben olyan elemeket találunk, amelyek elősegítik az *affectus synodalist*. Ezért az eucharisztikus spiritualitás szembeötlő aspektusainak át kell járniuk a szinodális élet különböző kifejezéseit.

Összegyűlni a Szentháromság nevében. Az Eucharisztia a keresztjével és a Szentháromság segítségül hívásával kezdődik. Az Isten nevé-

ben összehívott gyülekezet azt jelenti, hogy az az Ő nevében cselekszik. Mély értelemben az Egyház Krisztus szentségévé válik, mert jelenlétének hordozója: „*Ahol ugyanis ketten vagy hárman összegyűlnek a nevemben, ott vagyok közöttük*” (Mt 18,20). Ezért amikor megosztottságok és törésvonalak keletkeznek egy közösségben a különböző meggyőzések miatt, akkor ideje megállni és lelkiismeretesen megvizsgálni, hogy az ilyen megosztó meggyőzésekhez való ragaszkodás valóban Isten nevében történik-e és Krisztus jelenlétére utal-e közöttük.

Kiengesztelődés. A Szentháromság nevében összehívott gyülekezet elősegíti a közösséget az Istennel (vertikálisan) és az egymással (horizontálisan) való kiengesztelődés által. A bűnvallás (*confessio peccati*) Isten irgalmas szeretetét ünnepli, és kifejezi a vágyat az iránt, hogy ne engedjük, hogy a bűn megosztó tendenciája az egység útjába álljon: „*Ha tehát ajándékot akarsz az oltáron felajánlani, és ott eszedbe jut, hogy embertársadnak valami panasza van ellened, hagyd ott ajándékodat az oltár előtt, s menj, előbb békülj ki embertársaddal, aztán térj vissza és ajánld fel ajándékodat*” (Mt 5,23–24). XVI. Benedek pápa a 2012-es püspöki szinódus megnyitásakor mondott homíliájában jelezte, hogy az új evangelizáció felé a kiengesztelődésen keresztül vezet a legjobb út.¹² Az összetört kapcsolatok és szívek meggyógyításának legjobb módja a kiengesztelődés. Jézus azt mondja nekünk, hogy „*ha tehát ajándékot akarsz az oltáron felajánlani, és ott eszedbe jut, hogy embertársadnak valami panasza van ellened, hagyd ott ajándékodat az oltár előtt, s menj, előbb békülj ki embertársaddal, aztán térj vissza és ajánld fel ajándékodat*” (Mt 5,23–24). Az Eucharisztia a közösség és az egység szentsége. Nem véletlen, hogy ünneplését bűnbánattal kezdjük azáltal, hogy bocsánatot kérünk és kiengesztelődünk. A szentáldozás előtt közvetlenül pedig Krisztus békéjének jelét adjuk egymásnak. A *res tantum*, az Eucharisztia teljes kegyelme akadályba ütközik, ha nem engesztelődünk ki teljesen.

A „horizontális kiengesztelődés” akkor történik meg, amikor a konfliktusban érintett mindkét fél alázattal elhatározza, hogy a jövőbeli gyógyulás útjára lép, melyen a meggyógyult emlékezet segíti. Jim Campbell domonkos szerzetes a II. világháborúban az amerikai légierőnél szolgált, és részt vett Japán bombázásában. Még a szerzetesrendbe lépése után is kínozták őt a katonaként elkövetett tetteinek emlékei. Amikor a japán Oshida domonkos szerzetessel találkozott, akkor így kért bocsánatot tőle:

„*Oshida testvér, a háborúban a te népedet bombáztam, eljöttem, hogy bocsánatot kérjek.*” Oshida testvér így válaszolt: „*Én akkor a japán légi elhárításnál szolgáltam és megpróbáltunk lelőni téged, és én is sajnálom, hogy nem sikerült!*” Tudatára ébredve, hogy Oshida testvér kiegészítette az ő történetét, Campbell testvér elnevette magát; majd megölelték egymást.¹³ Felszabadító volt Campbell testvér számára, akit a lelkiismerete kínozott, hogy rájött, bármilyen konfliktusban minden érintett ugyanabban a gonoszságban vesz részt, ezért nem hibáztathatjuk egyedül önmagunkat vagy másokat.

Ha azonban a kiengesztelődés nem lehetséges, mert az egyik fél nincs jelen, elhunyt vagy egyszerűen visszautasítja a kiengesztelődést, akkor a megbocsátás útjára lépünk. Egy szent egyszer azt mondta, hogy: „*A megbocsátás a bűn körülményeit a kegyelem alkalmává változtatja.*”¹⁴ Rá kell ébrednünk arra, hogy a megbocsátás azt jelenti, hogy kézben tartjuk az elménk békéjét és a boldogságunkat. Nem várunk a bántalmazó bocsánatkérésére, mert akkor az elménk békéjét annak kezébe helyeznénk, aki rosszat tett velünk. Mi van akkor, ha a bántalmazó már halott? Ez azt jelenti, hogy már nem tudunk megbocsátani, mert nem kérnek bocsánatot? Valaki bölcsen megjegyezte: „*A megbocsátás azt jelenti, hogy felszabadítunk egy rabot. És rájövök, hogy a rab én vagyok!*”

Isten és egymás figyelmes meghallgatása. Az eucharisztikus ünnepségben meghallgatjuk Isten Igéjét, a homíliában pedig annak kifejtését. Isten Igéjének magyarázata lényegében dialogizálás: ahhoz, hogy valóban Isten üzenetét magyarázza, a prédikátornak és hallgatóságának elmélkednie kell Isten szaváról, ahhoz, hogy a prédikátor megérintse az emberek szívét, figyelmesen meg kell ismernie az élethelyzeteiket. A liturgiában ez a dialogikus struktúra a közösségi megítélés paradigmája a dialógus számára: mielőtt meghallgatjuk egymást, először imádságos elmélkedésben meg kell hallgatnunk Isten szavát, hogy valóban felismerhessük akaratát a közösségünk javára.

Jézus egyik lenyűgöző csodája volt, hogy meggyógyított egy embert, aki nem tudott beszélni: „*...fülébe dugta az ujját, majd megnyálazott ujjával megérintette a nyelvét, föltekintett az égre, fohászzkodott és szólt: »Effata, azaz nyilj meg!«*” (Mk 7,33–34). Valóban, nem tudunk beszélni, ha nem hallunk. A legtöbb néma ember valójában nem azért nem tud beszélni, mert valami baj van a nyelvével, hanem mert süket. Egy hangot

sem tudunk kimondani, ha nem hallottunk egy hangot sem. Néhány évvel ezelőtt a manilai Szent Tamás Egyetemen több mint kétezer süket ember részesült ingyenes halláskezelésben egy alapítvány jóvoltából. Személyes tanúja voltam annak, hogy süket gyermekek ártatlan arcai felderültek az ámulattól, amikor találkoztak a hang világával! Úgy tűnik, hogy szórakoztatta őket, hogy valamit először hallanak. Azután megtanították nekik, hogyan mondják ki az első szótagokat: „ma-ma, pa-pa”. Beszédképességük nagyrészt a hallóképességüktől függ. Nem tudnának beszélni, ha nem hallanának.

Minden megkereszteltet Isten szava hirdetőjének neveznek,¹⁵ hogy az Egyház nevében is beszéljenek. Az Egyház nevében azonban csak akkor tudunk beszélni, ha előbb figyelmes engedelmességgel meghallgatjuk Isten Igéjét és azt, amit az Egyház tanít. Mert hogyan tudnánk helyesen beszélni, ha nem hallottunk helyesen? Hogyan tudnánk Istenről beszélni, ha nem beszélnének Istennel, vagy nem figyelnék rá imádságban és elmélkedésben?

Kommunió. Az Eucharisztia kegyelme (*res tantum*) a kommunió Istennel és egymással.¹⁶ „Az Eucharisztia megteremti a kommuniót és nevel a kommunióra.”¹⁷ Az Egyház születése pünkösdkor olyan esemény, ahová az emberek szó szerint különböző utakról érkeznek. Ennek az *ekklesiának* kegyelmi képessége, hogy felöleli a különbözőségeket, és hogy igazán *katholikosz* legyen, sok embert „különböző életutakon” vezet el a közös irányba, olyan férfiakat és nőket, akik ezt az utat (*hodos*) követik (ApCsel 9,2; 19,9.23; 22,4; 24,14.22).¹⁸

Küldetés. *Ite, missa est*. A szentáldozás arra irányul, hogy az embert elküldjék, küldetése legyen. Aki szentáldozásban részesül, az készttetés érez arra, hogy elvigye és megossa Jézust másokkal. Hasonlóképpen a szinodális kommunió mindig önmagán túlra irányul, a küldetésre, hogy hirdesse az evangéliumot a föld végső határáig (ApCsel 1,8), mert hogyan tudna ez igazán szinodális lenni, ha nincs már „úton”.

Az első közösség híveinek egy szíve és lelke (ApCsel 4,32) az egész Egyház számára követendő példa. Szent Ágoston pontosabban meghatározza ezt az egységet: „egy szív és lélek az Isten felé vezető úton”.¹⁹ Szent Ágoston szerint a szív és a lélek egysége, azaz a kommunió, statikus marad kifejezett *telos* nélkül. Ezért mondja, hogy „az Isten felé vezető úton”. A szinodalitás, a közös úton lét mozgással és dinamizmussal tölti

meg a kommunió fogalmát. Minden szinodális alkalom, a kis közösségi káptalantól kezdve az egyetemes zsinatig, kegyelmi lehetőség a növekedésre és a fejlődésre. Mivel a szinódus tagjai azért gyűlnek össze, hogy választ találjanak az Egyházban felmerülő kérdésekre, figyelnek egymásra és tanulnak egymásól, amíg létre nem jön a konszenzus. A szinódus minden konklúziója egy újabb közösségi előrelépés az érintett egyházi közösség számára.

Jegyzetek

1. FERENC PÁPA, *Ceremony Commemorating the 50th Anniversary of the Institution of the Synod of Bishops*, 17 October 2015, AAS 107 (2015), 1139.
2. VI. PÁL PÁPA, *Apostolica sollicitudo*, II.
3. AQUINÓI SZENT TAMÁS, *Summa Theologiae* III, q. 73, a. 4, resp.
4. *Lumen gentium*, 12.
5. NEMZETKÖZI TEOLÓGIAI BIZOTTSÁG, *Synodality in the Life and Mission of the Church* (2018) no. 6. See also no. 3: „A »zsinat« egy ősi és tiszteletre méltó szó a az egyház hagyományában, amelynek jelentése a kinyilatkoztatás legmélyebb témáiból merít. A συν (együtt) prepozícióból és az ódóc (út) főnévből áll, és azt az utat jelöli, amelyen Isten népe együtt jár. Egyformán utal az Úr Jézusra, aki úgy mutatja be magát, mint »az út, az igazság és az élet« (Jn 14,6), és arra a tényre, hogy a keresztényeket, az Ő követőit eredetileg »az Út követőinek« nevezték” (vö. ApCsel 9,2; 19,9.23; 22,4; 24,4.22).
6. ANTIOCHIAI SZENT IGNÁC, *Ad Ephesios* IX,2, in FUNK, F. X. (szerk.), *Patres apostolici* I, H. Laupp, Tübingen 1901, 220.
7. VI. PÁL PÁPA, *Apostolica sollicitudo* II, 1.b. Bár a dokumentum kifejezetten a püspöki szinódusra vonatkozik, a zsinati összejeövetel célja ugyanaz marad a zsinati gyűlés minden szintjén.
8. Bár a szó szerinti fordítás így hangzik: „Mert jónak látszott a Szentléleknek és nekünk is, hogy nem róttunk rátok nagyobb terhet, mint ezek a lényeges dolgok”, a görög szöveg egy, az apostolok döntésének Lélek által vezérelt megkülönböztetésre utal, amelyet kissé elnagyoltan, de mégis egyértelműen adunk vissza: „mi döntöttünk, a Szentlélek és mi...”.
9. A sorsvetés e zsidó gyakorlata „az Úr jelenlétében” történik; mert Józsué például sorsot vetett, amikor kiosztotta a földeket az izraelitáknak (Józsué 18,6.8.10). Igaz, hogy az Úr dönt, nem pedig a vak véletlen: „a sorsot ölbe vetik, de minden döntés az Úrtól származik” (Péld 16,33).
10. *Ecclesia de Eucharistia*, 6.
11. *Lumen gentium*, 12.

12. XVI. BENEDEK PÁPA, Homily, Opening Liturgy, Synod of Bishops 2012.
13. RADCLIFFE, T., *Take the Plunge: Living Baptism and Confirmation*, Bloomsbury, London 2012, 129.
14. St. Julian Eymard, Rule of Life, 9.
15. XVI. BENEDEK PÁPA, *Verbum Domini*, 94.
16. AQUINÓI SZENT TAMÁS, *Summa Theologiae* III, q. 73, a. 4, resp.
17. II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Ecclesia de Eucharistia*, 40.
18. A *hē hodos* a korai keresztények csoportjának, egyedülállóan lukácsi megnevezése. Vö. Fitzmyer, J. A., *The Designation of Early Christians in Acts and their Significance*, in ÜÖ, *To Advance the Gospel*, W.B. Eerdmans, Grand Rapids 1998, 320–321.
19. Szent Ágoston Regulájának egyes változataiban ezt olvassuk: *et sit vobis anima una et cor unum* (Act 4, 32) in Deo. Ebben a változatban az „in Deo” (ablativus) statikus helyzetet jelöl. A Regula ad servos Dei (PL 32) azonban az „in Deum” (akkusativus) kifejezést használja, amely mozgást közvetít, azaz „Isten felé vagy Isten felé”. Itt ajánlom megfontolásra a „dinamikus” értelmű változatot, azaz az „in Deum”-ot, amelyet Szent Ágoston használt annak magyarázatára, hogy mit jelent az „egységben élés”: *Et quid est, in unum? Et erat illis, inquit, anima una et cor unum in Deum* (*Enarrationes in Psalmos*, 132,2, PL 36) és a 434 körül írt, apácákhoz írt levelében, ahol ugyanezt a kifejezést használta: *Primum propter quod estis in unum congregatae, ut unanimes habitetis in domo, et sit vobis cor unum et anima una in Deum* (Epistola 211, 5, PL 33; valamennyi latin szöveg a Nuova Biblioteca Agostiniana kiadásából származik). Van Bavel ezért állítja, hogy: „È caratteristico di Agostino aggiungere quasi sempre all’idea di „un cuor solo e un’anima sola, tratta degli Atti degli apostoli, la frase: „in cammino verso Dio” (Ágostonra jellemző, hogy az „egy szív és egy lélek” gondolatához az Apostolok Cselekedeteiből szinte mindig hozzáteszi a mondatot: „az Istenhez vezető úton”). Vö. BAVEL, T. van, *La Regola di Agostino d’Ippona*, Edizioni Augustinus, Palermo 1986, 48.